

Karaktärisering och kulturhistorisk värdering

Tegnérkapellet

Växjö socken i Växjö kommun
Kronobergs län

Smålands museum
Thomas Lissing
2006

Inledning

Bakgrund och syfte

I samband med upprättandet av vård- och underhållsplaner för kyrkor i Växjö stift har Smålands museum på uppdrag av Växjö kyrkliga samfällighet genomfört en karaktärisering och kulturhistorisk värdering av Tegnérkapellet under hösten 2006. De kyrkor som berörs är de som tillhör Svenska kyrkan och omfattas av kulturminneslagen, dvs. kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Karaktäriseringen och den kulturhistoriska värderingen syftar till att användas som underlag för vård- och underhållsplanen.

Nedanstående material består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör samt en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering samt arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur, däribland hembygds litteratur. De redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av kyrkobyggnadens historia.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljön i sin helhet, men också värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Tegnérkapellet

Kortfattad historik

När Tegnérkyrkogården anlades 1807-09 fanns inga konkreta planer på ett kapell. Förmodligen uppfördes ett enklare bårhus i trä istället. Det dröjde till år 1850 innan sockenstämman beslutade om ”uppförande å Begravningsplanen af ett Capell, att begagna wid jordfästningar”. En ritning signerad J. P. Lind antogs den 21 februari 1856, men den har påtagliga olikheter med det nuvarande kapellets utseende. Kapellet uppfördes först på kyrkogårdens norra del, för att år 1882 flyttas till sin nuvarande plats. Det restaurerades 1933-35 och fick då ett delvis förändrat utseende.

Exteriör

Tegnérkapellet ligger på en gräsbevuxen rundel där de asfalterade gångarna möts, mitt på Tegnérkyrkogården. Det är en enkelt utformad rektangulär byggnad med flackt sadeltak, uppförd av trästomme på granitgrund, med en mindre utbyggnad åt väster. Kapellet är en salskyrka som står med kor och altare mot väster.

I öster finns den klassicerande entrén med öppen tempelliknande portik, bestående av fyra släta kolonner och bakom dem motsvarande halvkolonner i fasaden. Entablement och tympanon är försedda med profilerade lister och tandsnittsfriser. Trappan upp till entrén består av tre steg i släthuggen granit med räcken av svartmålat järn. Förgården är belagd med ölandssten. Porten består av två vitmålade glasade dörrar försedda med krysspröjs.

På långsidorna sitter tre höga rektangulära fönster med samma spröjsning som dörrarna. Längs takfoten löper en tandsnittsfris och under den en profilerad bredare list med triglyfer. Ett ventilgaller sitter strax under listen på båda långsidor åt väster. I den västra gavelns tympanon sitter ett blindfönster i form av en lunett utan spröjs. Tillbyggnaden som ansluter till den västra gavelväggen är något lägre och smalare än huvudbyggnaden. Den har liksom denna ett flackt sadeltak och är enkelt utformad utan putsdekorationer. På den östra gavelväggen finns ett litet kvadratisk fönster till sakristian samt en modern trädörr med rektangulärt fönster över. Bredvid denna sitter en modern lykta av koppar och färgat glas. Portens enda trappsteg består av ett upphöjt stålgaller.

Fasaden är genomgående spritputsad och avfärgad i en gråbeige nyans. Friser och kolonner har dock en något slätare puts. Sockeln består av huggna granitblock under huvudbyggnaden och gjuten betong under tillbyggnaden. I granitsockeln, vilken avtäcks av målad plåt, sitter två gallerförsedda ventiler på var långsida. Fönstrens bågar är av trä och målade vita.

Sadeltaket är klätt med falsad svartplåt med fotrännor. Nocken kröns i öster av ett kopparinklätt kors. Tillbyggnadens tak är dock täckt med kopparplåt och har en inklädd ventilationsskorsten på den södra sidan. Även stuprören runt om är av kopparplåt.

Kapellet kompletteras av en klockstapel åt söder på kyrkogården. Den är av enklare modell och innehåller en klocka.

Exteriöra förändringar

Vid restaureringen 1933-35 under ledning av arkitekt Paul Boberg sattes de två östra fönstren igen. Även entrédörrarna förändrades. Troligen ändrades samtidigt sidofönstren på kapellet till de det har idag.

Tillbyggnaden åt väster kom till 1971, då kapellet fick sakristia. Innan dess hade den västra gaveln en något utskjutande rundad absid.

Interiör

Kyrkorummet består av en enda sal innanför de enkla ytterdörrarna. Den är rektangulär och präglas av ljus och enkelhet.

Golvet är klätt med en ljus linoleummatta med en rödgrå textilmatta i mittgången. Väggarna är klädda med vävtapet vilken målats i en ljus och varm nyans nära vitt. Innertaket är målats i en blå färg.

Kyrkorummet har sex stora fönster på långsidorna och avslutas framtill med en halvrund korabsid innanför en mindre triumfbåge. Inredningen består av två kvarter lösa trästolar med rottingsitsar, samt längs sidorna två väggfasta bänkar. De senare har en rödlila tygklädsel på rygg och sits. Över dem hänger på var sida tre moderna armaturer i mässing och glas, samt två likadana på den östra väggen. Över de främre armaturerna sitter två ventilationsluckor i vitmålat gjutjärn.

I det sydöstra hörnet står en orgel, målad i grått med profileringar i guld och mörkrött. I det sydvästra hörnet står en ljusbärare i svart smidesjärn.

Koret består i stort sett av den halvrunda absiden i västväggen. Golvet ligger ett trappsteg högre än i kyrkorummet och är klätt med rödgrå heltäckningsmatta. Väggarna och taket är klädda med vävtapet som målats i samma ljusa varma nyans som i kyrkorummet. I absiden står det väggfasta altaret med skiva av polerad kalksten. På det står ett snidat träkrucifix. På var sida om korbågen sitter en mässingslampa och på den södra sidan även en enkel vitmålad psalmnummertavla. På den norra sidan finns i väggen en tapetserad dörr in till sakristian.

Innanför dörren leder en kort smal gång med två trappsteg ner till sakristian. Rummet har vitmålad vävtapet på väggarna och golvet är lagt med rosafärgad linoleummatta. På den södra väggen finns ett litet altare, samt en vitmålad dörr ut till den västra entrén.

Den västra entrén består av en kort korridor med ytterdörr åt väster. Mot öster ligger en toalett, ett städutrymme samt trappan ner till källaren. Golvet består här av mörkbrun klinker och väggarna är klädda med ljus vävtapet.

Både trappan och golvet i källarens förrum och kylrum består av mörkbrun klinker. I förrummet finns åt norr en dörr in till ett elrum och rakt fram ligger kylrummet. Väggarna är även här klädda med vävtapet. I kylrummets västra vägg finns en hiss upp till kapellet.

Interiöra förändringar

Under 1970-talets restaurering har de väggfasta bänkarna tillkommit, samt på 1990-talet även en orgel.

Viktigare inventarier

I kapellet finns inga viktigare inventarier.

Kyrkogården

Tegnérkyrkogården anlades under 1800-talets första årtionde. På grund av platsbrist och hygieniska skäl hade det blivit svårt att begrava fler intill domkyrkan. År 1807 hade ritningar gjorts upp av arkitekten F. M. Piper och två år senare kunde den tas i bruk. Kyrkogården var till en början mycket liten och omfattade endast det så kallade "Herlinska sandgärdet", men utökades senare bit för bit. Knappt hundra år senare hade det nått sin fulla storlek, men fick på 1970-talet minskas något mot norr då Sandgärdsgatan breddades.

1941 uppfördes tegelmuren som omgärdar kyrkogården, ritad av arkitekt Adolf Wiman, Växjö.

Kyrkogården är idag bevuxen med många stora och gamla lövträd, vilket ger den skugga även sommartid.

Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning

Tegnérkapellet är en liten och enkel byggnad i stilfull klassicerande form. Exakt när den byggdes och hur den såg ut från början går inte att få helt säkra svar på. Den ursprungliga ritningen skiljer sig så mycket från den befintliga byggnaden att den troligen inte användes, eller fick ligga till grund för en omarbetning.

På bilder före restaureringen 1933-35 kan man ana att byggnaden haft ett annat utseende. Över porten fanns en spetsbågeformad lunett och dörren flankerades av två höga fönster. Snickerierna var då målade mörka i förhållande till den ljusare putsen. Även kolonnerna hade en mörkare färg. Vid restaureringen sattes de två östra fönstren igen och byggnaden fick en ännu strängare exteriör.

1971 tillbyggdes kapellet åt väster med en sakristia. Denna utbyggnad är neutral i sitt uttryck och underordnar sig kapellets formspråk.

Kapellets norra sida, den som vetter ut mot Sandgärdsgatan, är idag nästan helt dold av ett stort rhododendron-buskage. Det innebär en ökad risk för fuktskador på den putsade fasaden, men framförallt att byggnaden knappt syns från kyrkogårdens utsida. En byggnad utförd i tempelform är menad att stå fritt och synas på långt håll, varför dessa buskar bör beskäras hårt eller helt tas bort för att ge kapellet den luft och rymd det behöver.

Vid restaureringen på 1930-talet förändrades kapellets fasad något, men det är samtidigt oklart hur det sett ut från början och när det verkligen byggdes. Dess karaktär är idag typiskt nyklassicistisk med sin rena och enkla form. Vid framtida restaureringar bör man gå försiktigt fram för att inte förändra exteriörens väl sammanhållna karaktär.

Händelseregister

- 1807 - Tegnérkyrkogården anläggs efter ritningar av arkitekt F M Piper
- 1809 - Kyrkogården tas i bruk
- 1850-tal - Kapellet uppförs i kyrkogårdens norra del
- 1873 - Restaurering
 - Lanternin på taket tas bort
- 1882 - Kapellet flyttas till sin nuvarande plats
- 1933-35 - Restaurering under ledning av arkitekt Paul Boberg, Växjö
- 1941 - Tegelmuren runt kyrkogården uppförs
- 1971 - Restaurering
 - Sakristia byggs till åt väster
- 1994 - Orgel

Källförteckning

Följande arkiv och litteratur har nyttjats i samband med vårdplansarbetet:

Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm.
Handlingar från Kungl. Byggnadsstyrelsen är inkluderade

Topografiska arkivet vid Smålands museum: Växjö kommun, Byggärenden, Tegnérkapellet

Liepe Anita, *Växjö och Öjaby kyrkor*, Stockholm 1971